

Gulxumor USMANOVA,

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi bosh mutaxassisi

Turon fanlar akademiyasi akademigi, professor S. Yakubov taqrizi asosida

EDUKOLOGIYA ATAMASINING BUGUNGI TA'LIM SOHASIDAGI MISSIYASI

Аннотация

Edukologiyaning tarkibiy qismlari: Neyropedagogika yutuqlaridan kvalimetrik usullarda faol foydalanmasdan turib, ijtimoiy soha mutaxassislarining kasbiy ta'lim sifatini boshqarish muammosini hal qilib bo'lmaydi (ta'lim nevrologiyasi). Ushbu fan pedagogikaning klassik asoslarini birlashtirib (sintezlab), psixologiya, kibernetika va neyrofiziologiya yutuqlaridan foydalanadi. Uning asosiy maqsadi har bir talaba va professor-o'qituvchiga shaxsiy yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat. Neyropedagogikaning muhim amaliy funksiyalaridan biri – har bir talabaga uning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim yo'nalishining shaxsiy traektoriyasini ishlab chiqishdir. Bu jarayonda miyaning yuqori aqliy funksiyalarining o'ziga xos xususiyatlari inobatga olinadi.

Kalit so'zlar: Edukologiya, kvalimetriya, paradigma, ko'p tarmoqli yondashuv, sinergetik, multidisiplinar yondashuv, neyropedagogika, kibernetik, intensiv, integratsiya.

МИССИЯ ТЕРМИНА "ЭДУКОЛОГИЯ" В СОВРЕМЕННОЙ СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Составляющие элементы эдукологии: невозможно решить проблему управления качеством профессионального образования специалистов в социальной сфере без активного использования квалиметрических методов, основанных на достижениях нейрпедагогике (нейрообразование). Данная наука синтезирует классические основы педагогики, используя достижения психологии, кибернетики и нейрофизиологии. Её главная цель — разработка эффективных механизмов реализации личностно-ориентированного подхода для каждого студента и преподавателя. Одна из важных практических функций нейрпедагогике — разработка индивидуальной образовательной траектории для каждого студента с учётом его личных особенностей. В этом процессе учитываются специфические особенности высших психических функций мозга.

Ключевые слова: Эдукология, квалиметрия, парадигма, многопрофильный подход, синергетика, мультидисциплинарный подход, нейрпедагогика, кибернетика, интенсивный, интеграция.

THE MISSION OF THE TERM "EDUCOLOGY" IN TODAY'S EDUCATION SECTOR

Annotation

The components of educology: it is impossible to solve the problem of managing the quality of professional education for social sector specialists without actively using qualimetric methods based on the achievements of neuro-pedagogy (educational neuroscience). This science synthesizes the classical foundations of pedagogy, utilizing advances in psychology, cybernetics, and neurophysiology. Its main goal is to develop effective mechanisms for implementing a personalized approach for each student and professor. One of the key practical functions of neuro-pedagogy is to design an individual educational trajectory for each student, taking into account their unique characteristics. This process considers the specific features of the brain's higher cognitive functions.

Key words: Educology, qualimetry, paradigm, multidisciplinary approach, synergetics, multi-disciplinary approach, neuro-pedagogy, cybernetics, intensive, integration.

Kirish. XXI asrning boshlarida dunyoda jamiyatning axborot jarayonlari, ilmiy-texnikaviy va ijtimoiy-gumanitar bilimlar hajmining jadal o'sishi, multimodal va telekommunikatsiya aloqalarining intensivligi ortishi bilan bog'liq katta o'zgarishlar yuz bera o'zgartirish davri bo'ldi.

Ushbu jarayonda ta'lim tizimiga Edukologiya atamasi ham kirib keldi. Edukologiya tushunchasi 1964-yilda YUNESKOning ta'lim komissiyasi tomonidan kiritilgan bo'lib, ikki so'zdan iborat (educ – men o'qitaman va logos – o'qitish, fan (lotin)). Kontsepsiyaning asoschilari olimlar Elizabet Shtayner va Oliver Karlos hisoblanadi.

Zamonaviy dunyoda fanlararo ta'lim paradigmasiga katta. Agar o'quvchi, talaba, malaka oshirish kurslari tinglovchisi va o'qituvchini yaxlit tarzda ko'rib chiqsak, turli ilmiy sohalar – psixologiya, pedagogika, antropologiya, madaniyatshunoslik, varagotika – hamda ta'limga oid turli hal qilishda fanlararo samarali chora-tadbirlar taklif qiladi.

Bunday fanlararo ta'lim paradigmasi edukologiya asosida yaratilishi mumkin. Edukologiya - butun ta'lim sohasining faoliyat ko'rsatishi va rivojlanishining qonuniyatlarini tushunishga intiladigan fan [1]. Edukologiya fanlari tizimida fani yosh ilmiy fanlar tizimida. 1951-yilda Ogayo davlat universiteti professori Lori Xarding ushbu atamani birinchi bor qo'llagan. lekin, oradan 60 yildan ortiq hali vaqt o'tgan bo'lsa ham,

edukologiya ham to'liq shakllangan va umumiy qabul qilingan ilmiy fan sifatida e'tirof etmagan [2].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Uch sohaning ilmiy maqomga ega bo'lishida muhim hissani Elizabet Shtayner qo'shgan bo'lib, u 1964-yilda edukologiyani ta'lim jarayonlarining keng qamrovli (sinergetik) nazariyasi sifatida ko'rib chiqishni taklif qilgan. XX asrning 70-yillarida esa KE Oliver edukologiyani "ta'lim haqidagi integratsiyalashgan ilmiy bilim fanlararo majmuasi" sifatida belgilangan taklif qilgan bo'lib, bu nazariy va amaliy keng qamrovli edi [3].

A.S.Voroninaning "Umumiy va ijtimoiy pedagogika atamalarini lug'ati"da esa edukologiya ta'lim fanlaridan biri sifatida tasniflanib, u ta'lim sohasining tashkil etilishi, faoliyat yuritishi va rivojlanishining umumiy ishlab chiqarishlarini o'rganadigan fan sifatida ta'riflangan [4].

Tadqiqot metodologiyasi. XX asrning oxirida edukologiya muammolarini o'rganish asosan olimlarning ishlari asosida olib borildi, miya faoliyatining xususiyatlarini o'rganish o'quv jarayoni uchun muhim ahamiyatga ega, Xususan, ta'limning ilmiy maktablari doirasida xotiraning har xil turlarining mexanizmlari faol o'rganildi. Bunga misol qilib esa R.Atkinsonning "Inson xotirasi va o'quv jarayoni" (1980), S.Izyumovning "Mnemonik qobiliyatlarining tabiati va ta'limning differentsiatsiyasi" (1995), L.Itelsonning "O'quv faoliyati, uning tuzilishi va manbalari" (1993) asarlarini qayd etish mumkin.

Turli ilmiy nashrlarda edukologiya murakkab ilmiy soha sifatida qaralib, o'z ichiga bir-birini to'ldiruvchi bir necha bog'liq komponentlarni oladi. Ular orasida neyropedagogika va neyropsixologiya, ta'lim kvalimetriyasi, ta'lim tizimini boshqarish nazariyasi, xususiy metodlar sikli, shuningdek, kibernetika va axborot pedagogikasi kabi yo'nalishlar mavjud [1; 2; 4; 5; 6].

Tahlil va natijalar. Edukologiyani tarkibiy qismlari: Neyropedagogika yutuqlaridan kvalimetrik usullarda faol foydalanmasdan turib, ijtimoiy soha mutaxassislarining kasbiy ta'lim sifatini boshqarish muammosini hal qilib bo'lmaydi (ta'lim nevrologiyasi). Ushbu fan pedagogikaning klassik asoslarini birlashtirib (sintezlab), psixologiya, kibernetika va neyrofiziologiya yutuqlaridan foydalanadi. Uning asosiy maqsadi har bir talaba va professor-o'qituvchiga shaxsiy yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat. Neyropedagogikaning muhim amaliy funksiyalaridan biri – har bir talabaga uning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim yo'nalishining shaxsiy traektoriyasini ishlab chiqishdir. Bu jarayonda miyaning yuqori aqliy funksiyalarining o'ziga xos xususiyatlari inobatga olinadi.

Yuqorida ta'kidlanganidek, edukologiyani tarkibiy qismlari orasida kibernetika va axborot pedagogikasi ham mavjud. G. Bordovskiy va V. Izvozchikovlarning fikriga ko'ra, hozirgi kunda pedagogika o'z rivojlanishining kibernetika bosqichiga kirdi. Biroq, ko'plab universitet o'qituvchilari hali ham zamonaviy axborot muhitining ta'lim jarayonidagi o'rnini to'liq anglab yetmagan va bu borada shaxsiy yondashuvlarini shakllantirmagan. Shu bilan birga, olimlar ta'kidlanganidek, ta'limning ortiqcha kompyuterlashtirilishi haqiqiy ma'naviy madaniyatni tor kasbiy bilimlar bilan almashtirishga olib kelishi

mumkin. Bu jarayon inson tafakkuriga ta'sir qilib, ijodkorlik qobiliyatlarining pasayishiga va instrumental (texnika) fikrlashning ustunlik qilishiga sabab bo'lishi mumkin [6].

Olimlarning ta'rifi ko'ra, kibernetika pedagogika edukologiyani tarmog'i sifatida tizimli yondashuv va tizimli-funksional tahlil asosida pedagogik tizimlarning samarali ishlashini boshqarish nazariyasini ishlab chiqadigan fan hisoblanadi. Uning rivojlanishi "o'qituvchi – axborot muhiti (internet, kompyuter) – talaba" ergatik tizimining samarali faoliyatini ta'minlash va ushbu tizimda teskari aloqani shakllantirish uchun muhim ahamiyatga ega [7].

Xulosa va takliflar. Aytishimiz mumkin, butun umr bo'yi ta'lim (life-long learning) – bu hayot sifatini yaxshilash uchun hayot davomida uzluksiz rivojlanishni ta'minlash uchun rasmiy va norasmiy ta'limning integratsiyasini anglatib, insoniyat butunlay yangi postindustrial bosqichga – "individuallashgan jamiyat" davriga kirdi, bu esa sivilizatsiyaning ko'plab tarkibiy qismlarida tub o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Ushbu jarayon dunyoning yetakchi rivojlangan mamlakatlarida uzluksiz ta'lim milliy tizimlarining ishlash paradigmasini qayta ko'rib chiqishga, shuningdek, ta'limning mohiyatini tushunishga bo'lgan yondashuvlarning tubdan o'zgarishiga olib kelmoqda. Shu bilan birga, ta'lim tizimi sifatini tahlil qilish va baholash usullariga qo'yiladigan talablar ham yangilanmoqda.

Edukologiyani konseptual pozitsiyalari asosida ijtimoiy-iqtisodiy soha mutaxassislarining uzluksiz kasbiy ta'limini sifatli boshqarish jarayonining mazmuniy-uslubiy asoslarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. Голубев В.В. Высшее образование и некоторые проблемы современной цивилизации // Наукоедение. Интернет-журнал. URL: <http://naukovedenie.ru/?id=144>
2. Исследования СГА в области эдукологии (под рук. М. П. Карпенко). URL: <http://www.muh.ru/struct/dko.php>
3. Мицкевич Н. Эдукология: инвариантные характеристики. URL: http://adukatar.net/wp-content/uploads/2010/05/Adukatar_17_Page_21-26.pdf
4. Воронин А.С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике. URL: http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/673/28673/11886?p_page=13
5. Прокопцев В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. URL: <http://refdb.ru/look/2281628-pall.html>
6. Бордовский Г., Извозчиков В. Эдукология как наука об образовании. URL: <http://refdb.ru/look/1685731.html>
7. Никитина Н. И., Романова Е. Ю., Гребенникова В. М. Квалиметрия и эдукология непрерывной профессиональной подготовки специалистов «помогающих» профессий: полидисциплинарный подход. URL: <http://LLL21.petrsu.ru>